TÜRK HUKUKUNDA BOŞANMA SEBEPLERİNİN İNCELENMESİ*

ANALYSIS OF THE REASONS FOR DIVORCES IN TURKISH LAW

Diren YEĞİN**

Özet: Boşanma, aile hukuku kapsamında detaylı olarak düzenlenmiş bir evlilik birliğinin sonlandırılması işlemidir. Evlilik birliğini sonlandırma isteğinin birçok sebebi olabilmektedir. Tarafların evlilikten kaynaklanan beklentilerinin gerçekleşmemesi, sevgi ve saygının azalması, iletişim problemleri, kültürel uyuşmazlıklar, kötü alışkanlıklar, maddi konularda yaşanan anlaşmazlıklar, evliliğin taraflara getirdiği sadakat yükümlülüğüne aykırılık bunlardan sadece bazılarıdır. Bu çalışmada 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu düzenlemelerinin yanı sıra doktrinde kabul edilen görüşler de aktarılmak suretiyle Türk hukukunda boşanma sebepleri genel bir çerçeve dahilinde incelenmiştir. Boşanma sebepleri, boşanmaya ilişkin usul kurallarına yer verilmeksizin, doğrudan uygulamadan örneklerle açıklanmıştır. Çalışmayla birlikte ilgili Kanun'daki düzenlemelerin yetersiz kalması hâlinde, boşanma sebeplerinin doktrindeki yaklaşımlarla geniş bir perspektifte yorumlanıp boşanma sonucuna bir şekilde ulaşılabileceği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Boşanma, Boşanma Sebepleri, Dava

Abstract: Divorce is the process of revocation of a marriage union which is regulated in detail within the scope of the family law. There are many reasons for revocation of a marriage union. Not realizing the expectation of the other party, decrease in love and respect, communication problems, cultural conflicts, bad habits, conflict in financial matters and violation of loyalty are just some of them. In this work, the reasons for divorces in Turkish Law have been examined within a general frame by reflecting the ideas accepted in doctrine as well as the regulations of Turkish Civil Code No. 4721. The reasons for divorces have been explained by direct practical examples without including the rules of the procedures for divorce process. The current study explores that the reasons for divorce can be observed by broad evaluation of the approaches in doctrine when the regulations in the relevant law are insufficient for divorce process.

Keywords: Marriage, Divorce, Reasons for Divorce, Case

---

* Çalışma, araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

** Avukat, İstanbul Aydın Üniversitesi Özel Hukuk Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, yegin.diren@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6974-7848; Makalenin Gönderim Tarihi: 21.03.2022, Kabul Tarihi: 06.06.2022

GİRİŞ

Aile, insanın tabii olarak içinde yaşama ihtiyacı duyduğu ilk topluluk türüdür. Bu anlamda insan topluluğunun çekirdeğinin aile olduğu söylenebilir. Sosyolojik süreçlerin her aşamasında aile süreklilik arz eden bir ilişki olarak var olmuştur ve bu şekilde var olmaya devam edecektir. Gerek yürürlükte olan 2709 sayılı ve 1982 tarihli Anayasamıza gerekse günümüz aile yapısından dolayı ivedi olarak önem atfedilmesi gereken çocuk, kadın gibi bireylerin korunmasına yönelik mevzuata bakıldığında, aile kurumunun sağlıklı şekilde işleyişi için kanun koyucu tarafından çeşitli hükümler konulduğu görülmektedir. Bahsettiğimiz sağlıklı işleyişin tesisinde en genel anlamıyla esas alınacak madde, Anayasamızın 41. maddesidir.

Anayasamızın 41. maddesinde:

"Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet ailenin huzur ve refahı ile ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

Her çocuk koruma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına aykırı olmadıkça ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

Devlet her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyan tedbirleri alır"

denilerek aile kurumunun ilerleyişinde genel kıstaslar belirlenmiş ve âdeta kurumsal bağlamda bir yol haritası ortaya konulmuştur.

Hukuk sistemimiz açısından ve sosyokültürel anlamda yadsınamayacak yoğunlukta değer verilen aile kurumunun yasal zeminini ise evlilik ilişkisi oluşturmaktadır. Evliliğin sonlandırılması, önemi gereği, ayrıca irdelenmesi gereken bir konudur. Bu bağlamda, söz konusu çalışmada, ağırlıklı olarak evliliğin sonlandırılmasının karşılığı olan boşanmanın sebepleri incelenmiştir.

I. GENEL OLARAK BOŞANMA

Karı ve kocanın sağ oldukları durumda evlenmeyi sona erdiren normal hâl boşanmadır. Bu bakımdan boşanmayı, eşler hayattayken, kanunda öngörülmüş olan bir sebebe dayanarak, eşlerden birinin açа-

cağı dava sonucunda evlilik birliğine hâkim kararı ile son verilmesi olarak tanımlayabiliriz.[1] Tanımdan da anlaşılabileceği üzere, boşanma davasının açılabilmesi için geçerli bir evliliğin kurulmuş ve davanın açıldığı tarihte devam ediyor olması gerekir. Boşanma ile ilgili farklı tanımlar da yapılmıştır. Aras boşanmayı, evliliğin kendisinden beklenen işlevi yerine getiremeyeceği hâllerde, evliliğe son verilmesini sağlayan yargısal bir yol şeklinde tanımlamıştır.[2] Yetik'e göre boşanma, evliliklerini gereği gibi sürdüremeyen, birlikte yaşayamayan, evlilikten beklenen her türlü faydayı sağlayamayan eşler için bir ihtiyaçtır.[3] Ceylan'a göre ise boşanma, evlenme anında mevcut olmayan bir sebebe dayanarak açılacak yenilik doğuran dava neticesinde verilen ilam ile evliliğe geçmişe etkili olarak son verilmesidir.[4]

Türk Medeni Kanunu (TMK) boşanmaya imkân veren sebepleri altı madde hâlinde düzenlemiştir (madde 161-166). Bu sebepler değişik sınıflandırmalara tabi tutulabilir. Bir kısım sebepler davalının kusuruna bağlı olduğu hâlde, diğerlerinde kusurun bulunması aranmamaktadır. Bir kısım sebeplerde evlilik birliğinin çekilmez hâle gelmesi arandığı hâlde, diğerlerinde aranmamaktadır. Evlilik birliğinin çekilmez hâle gelmesi şartını arayan sebeplere nisbî boşanma sebebi; evlilik birliğinin çekilmez hâle gelmesi şartının aranmadığı boşanma sebeplerine ise mutlak boşanma sebebi denilmektedir. Bazı boşanma sebepleri kanunda özel olarak düzenlendiği için bunlara özel boşanma sebebi denilirken; TMK madde 166'da düzenleme bulmuş olan evlilik birliğinin sarsılması ise boşanmanın genel sebebi olarak adlandırılmaktadır. Bu ayrımlar, boşanma davası açmak isteyen eşin dayanması gereken boşanma sebebini belirlemesini sağlar. Ayrıca, söz konusu ayrımlar, ispat ölçüsünün ve kimi zaman boşanma talebinde bulunan eşin, boşanma davası açma imkânına sahip olup olmadığının tespiti noktasında önem arz etmektedir.[5]

---

1 Turgut Akıntürk, Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanun'a Uyarlanmış Aile Hukuku, Cilt 2, İstanbul 2003, s. 213.

2 Bahattin Aras, Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri, 2. baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, s. 28.

3 Nurten Yetik, Boşanma Anlaşmalı Boşanma ve Mal Rejimleri, Bilge Yayınevi, Ankara 2005, s. 5.

4 Ebru Ceylan, Türk ve İsviçre hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 7.

5 Mustafa Dural/Tufan Öğüz/Mustafa Alper Gümüş; Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 9. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, s. 103.

II. BOŞANMANIN ÖZEL SEBEPLERİ

A. Zina Sebebiyle Boşanma

1. Kavramsal Olarak Zina ve Zinanın Şartları

TMK m. 161'de düzenlenmiş olan zina, kusura dayalı, mutlak ve özel bir boşanma sebebidir. TMK, sadece zinanın bir boşanma sebebi olduğunu belirtmekle yetinmiş, tanımını vermemiştir. Genel olarak zina, "*eşlerden birinin, evlilik birliği devam ederken, karşı cinsten bir kişiyle isteyerek cinsi münasebette bulunması*" şeklinde tanımlanmaktadır.[6]

Kanun koyucu, evlilik birliğinin genel hükümlerini düzenlediği TMK m. 185/3'te, eşlere birbirlerine karşı sadık olma yükümlülüğü yüklemiştir.[7] Sadakat yükümlülüğü olarak adlandırılan bu yükümlülük, esas işlevini evlilik birliğinin devamını sağlama noktasında göstermektedir.[8] Bu yükümlülük, eşlerin birbirlerine olan manevi bağlılıklarının ihlal edilmesine yasak getirmektedir.[9] Bu açıdan sadakat yükümlülüğüne aykırılığın bir yönünü de zina eylemi oluşturmaktadır.

Zinadan söz edebilmek için, eşin isteyerek cinsi münasebette bulunması yani kusurlu olması gerekir. Ayrıca zinaya konu eylemleri gerçekleştiren eşin eşcinsel ilişkisi hâlinde, bu durum zina boşanma sebebi olarak ileri sürülemeyecektir. Çünkü bu durumda doktrin ve yargı kararlarında ağırlıklı olarak kabul gören "*karşı cinsten bir kişiyle cinsi münasebette bulunma*" unsuru sağlanamamaktadır. Ancak bu hâlin de bir sadakat yükümlülüğü ihlali olması sebebiyle ve evlilik birliğinin zina sonrası devam ettirilemeyeceği kabulüne dayanılarak farklı bir sebeple boşanma imkânı bulunmaktadır. Böyle bir durumda

---

6 Mustafa Dural/Tufan Öğüz/Mustafa Alper Gümüş; Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 9. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014, s. 104.

7 Ahmet Mithat Kılıçoğlu, Aile Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 207-208. Türk Medeni Kanunu madde 185/3: "Eşler birlikte yaşamak, birbirine sadık kalmak ve yardımcı olmak zorundadırlar".

8 Bilgehan Çetiner, "Aldatılan Eş Manevi Tazminat Talep Edebilir Mi?", Prof. Dr. İlhan Ulusan'a Armağan, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt 15, Sayı 2, sa. 513-528, s. 515.

9 İsmail Dede, "Türk Boşanma Hukukuna Farklı Bir Yaklaşım: Zina ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Arasındaki Keskin Sınır", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2017, Cilt 23, Sayı 3, sa. 643-664, s. 646. Eşler arasındaki sadakat yükümlülüğü, evliliğin kurulmasıyla başlayıp evlilik birliğinin herhangi bir nedenle (iptal, ölüm, boşanma gibi) sona ermesine kadar devam eden bir yükümlülüktür. Ayrılık kararı verilmesi veya eşlerin fiilen ayrı yaşamaları ya da boşanma davası açılmış olması sadakat yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacaktır.

zina eylemiyle sadakat yükümlülüğünü ihlal eden eşe karşı TMK m. 163'te düzenleme bulan *"haysiyetsiz hayat sürme"* sebebiyle boşanma davası açılabilecektir.

Zinanın boşanma sebebi olması için, kadın veya erkek eş fark etmeksizin, bir defa evlilik dışı üçüncü bir kişiyle cinsi münasebette bulunulması yeterlidir. Evlilik dışı cinsi münasebetin bir defa gerçekleşmesini yeterli bulan yürürlükteki hukuk sistemimizin aksine, 1996 yılında eski Türk Ceza Kanunu (TCK) m. 441'in Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesine kadar zina bir suçtu ve zinanın suç oluşturması yönünden farklı bir düzenleme mevcuttu.

Eski TCK m. 440, evli kadının zina suçunu işlemiş sayılması için, bir defalık evlilik dışı cinsi münasebette bulunmasını yeterli görmekteydi. Evli erkeğin zina suçunu işlemiş sayılmasında ise eski TCK m. 441, erkeğin zinasını suç olmaktan çıkarmak istercesine daha ağır şartlara bağlayarak:

"karısı ile birlikte ikamet etmekte olduğu evde yahut herkesçe bilinecek surette başka bir yerde karı koca gibi geçinmek için başkasıyla evli olmayan kadını tutarsa"

şeklinde bir düzenleme getirmekteydi. Anayasa Mahkemesi'nin 23.09.1996 tarihli, 1996/15 E., 1996/34 K. numaralı ve 27.12.1996 tarih ve 22860 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan kararıyla zina suçunun evli erkek ve kadın yönünden farklı düzenlenmesini 1982 Anayasası m. 10'da düzenlenen eşitlik ilkesine aykırı bulmuş ve iptal etmiştir. Eşitlik ilkesine aykırılık ise bahse konu kararda belirli gerekçelere dayandırılmıştır.[10]

---

[10] Anayasa Mahkemesi'nin Esas No: 1996/15, Karar No: 1996/34 sayılı ve 23.09.1996 tarihli kararı (27.12.1996 tarih ve 22860 sayılı Resmi Gazete): "Kadının zinasına ilişkin 440. maddede zina suçunun oluşması için kadının tek bir eylemi yeterli görüldüğü hâlde 441. maddede, kocanın eyleminin zina suçunu oluşturması için '…karısı ile birlikte ikamet etmekte olduğu evde yahut herkesçe bilinecek surette başka yerde karı koca gibi geçinmek için başkası ile evli olmayan kadını tutmak…' koşulunu aramaktadır. Ayrıca karının zinasında, buna ortak erkeğin evli olup olmamasının suçun oluşması yönünden bir önemi olmadığı hâlde, kocanın zinasında bu husus önemli bir öge olarak ortaya çıkmaktadır. Yasa koyucu bu düzenlemesiyle kadın yönünden basit zinayı, koca yönünden ise belirli bir biçimde ortaya çıkan eylemi zina saymaktadır.
Kocanın eyleminin zina suçu sayılabilmesi için, kadının zinasında aranılmayan kimi koşul ve ögelerin aranması, karı karşısında kocaya yasal üstünlük tanınması anlamına gelir. Evlilik birliği içinde kocaya bu tür bir üstünlük tanınmasının hak-

Anayasa Mahkemesi bu kararıyla, ataerkil bir yaklaşımdan hareketle erkeği kadından üstün tutan, erkek yanlı hüküm geliştiren kanun tekniğine ve anlayışına karşı çıkmış, neticede isabetli bir karar vermiştir. Maddi ceza hukuku alanındaki bu olumlu gelişmenin bir yansımasının özel hukuk alanında da "*kadın veya erkek eş fark etmeksizin zinanın bir defa gerçekleşmesi*" şeklinde boşanma sebebi olarak kabul edilmesi, hukuk sistemimiz açısından ulaştığımız seviye bağlamında büyük önem taşımaktadır.

Evlenmenin yapılmasından itibaren, butlan kararının (evlenmenin geçersizliği kararının) kesinleşmesine kadar olan sürede, eşlerden birinin evlilik dışı cinsi münasebette bulunması hâlinde de zina vardır. Aynı şekilde eşlerin, ayrılık kararı sonucunda ayrı yaşıyor olmaları hâlinde dahi, eşin dışında bir kimseyle cinsi münasebet zina sayılacaktır.

Zina mutlak bir boşanma sebebi olduğundan dolayı tespiti sağlandığı zaman hâkim boşanmaya karar vermelidir. Ayrıca zinanın evlilik birliğini temelden sarsmış olup olmadığı hususu araştırılmamalıdır.

---

lı bir nedeni yoktur. Çünkü karşılıklı sadakat yükümlülüğü bakımından karı ile kocanın arasında bir fark bulunmamaktadır. Bunun için kocanın basit zinasının cezalandırılmaması, ona kadına karşı çağdaş anlayışa uymayan bir ayrıcalık tanınmasına yol açarak cinsiyet ayrımını reddeden kadın erkek eşitliğini bozar.
Yasa koyucu kuşkusuz toplumsal gelişme özelliklerini göz önünde bulundurarak, zinayı suç olmaktan çıkarabileceği gibi onun gerçekleşmesini belli koşullara bağlayabilir. Ancak bunu yaparken evlilik birliğinin tarafları olarak aynı konumda bulunan karı, koca arasında ayırım yaratacak bir düzenlemeyi gerçekleştiremez." Bu iptal kararının yayımlanmasının ve yürürlüğe girmesinin ardından yeni düzenleme getirilememesi sebebiyle kanun sistematiği içerisinde bir boşluk oluşmuştur. Eski TCK m. 440 hâlâ yürürlükte olduğu için, kadının zinası suç olmaya devam etmiş ancak eski TCK m. 441 yürürlükten kalktığı için erkeğin zinası suç olmaktan çıkmıştır. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi, bu durumun da eşitlik ilkesine aykırı olduğunu tespit ederek, kadının zina suçunu düzenleyen eski TCK m. 440'ı da Esas No: 1998/3, Karar No: 1998/28 sayılı ve 23.06.1998 tarihli kararı (13.03.1999 tarih ve 23638 sayılı Resmî Gazete) ile iptal etmiştir. İlgili karar şu şekildedir: "…Türk Ceza Kanunu'nun 440. maddesinde, karının zinasının suç oluşturacağı öngörülmüş, kocanın zinasını suç sayan 441. maddesi ise Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir. Böylece, kocanın zinası suç olmaktan çıkmıştır. Evlilik birliğinin tarafları olarak karı ile aynı hukuksal konumda olması gereken koca için zinanın suç olmaktan çıkmasına karşın, karı için suç sayılmaya devam etmesi Anayasa'nın 10. maddesindeki "eşitlik" ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Maddenin iptali gerekir".

2. Dava Hakkının Düşmesi

Zina sebebiyle boşanma davası açma hakkı iki hâlde düşer. Bunlar; hak düşürücü sürenin geçmesi ve af'tır.

a. Hak Düşürücü Sürenin Geçmesi

TMK m. 161/2'de iki hak düşürücü süre düzenlenmiştir. Birinci süre eşin zinasının diğer eş tarafından öğrenilmesinden itibaren altı aydır.[11] İkinci süre ise zina eyleminden itibaren beş yıldır. Hükme göre eş, diğer eşin zinasını beş yıl içerisinde ne zaman öğrenmişse o andan itibaren altı ay içerisinde dava açmak zorundadır. Ancak herhâlde toplam süre beş yılı aşmamalıdır. Aksi hâlde, bahse konu beş yıllık sürenin hak düşürücü süre olması sebebiyle dava açma hakkı sona erecektir. Aynı zamanda düzenlemede yer alan sürenin hak düşürücü süre olması, sürenin hâkim tarafından resen dikkate alınmasını da gerektirmektedir.

Zina sebebi ile boşanma davası açma hakkı kanunen belirlenen hak düşürücü sürenin geçmiş olmasından dolayı düşse dahi, zina evlilik birliği içerisinde geçimsizliğe sebep oluyorsa TMK m. 166'ya dayanılarak *"evlilik birliğinin temelinden sarsılması"* sebebiyle boşanma davası açılabilecektir.

b. Af

TMK m. 161/3'e göre: "*Affeden tarafın dava hakkı yoktur*". Kural olarak affın zinanın gerçekleşmesinden sonra ortaya çıkması gerekir. Eşin, diğer eşin zinasına önceden rıza göstermesi gibi bir varsayım ise çeşitli tartışmaları gündeme getirmektedir. Saymen/Elbir gibi bir kı-

[11] Yargıtay 2. HD, Esas No: 2020/6056, Karar No: 2021/222 sayılı ve 14.01.2021 tarihli kararı: "Zina (TMK m. 161) hukuksal sebebine dayanan boşanma davalarında yasada öngörülen altı aylık hak düşürücü süre, süre gelen eylemlerde, son eylemin bittiği tarihten itibaren başlar. Davalı-karşı davacı kadın, her ne kadar erkeğin sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışını 2012 yılının Haziran ayında öğrenmiş olsa da davacı-karşı davalı erkeğin bir başka kadınla birlikte yaşamasının devamlılık arz ettiği ve bu birliktelikten 2014 doğumlu çocuğu olduğu, tanık beyanları ve davalının nüfus kaydı içeriğinden anlaşılmaktadır. Bu durumda, zina için öngörülen altı aylık sürenin son eylem tarihinden başlayacağı düşünülmeden, olayın tek eylem gibi değerlendirilip, zina (TMK m. 161) hukuki sebebine dayanan boşanma davasının kabulü koşulları oluşmuş olmasına rağmen, hak düşürücü sürenin 2012 yılından itibaren başlayacağının kabulü ve bu nedenle davanın hak düşürücü süreden reddedilmesi doğru bulunmamış ve bozmayı gerektirmiştir".

sım yazarlar, bu durumu affın kapsamına dâhil etmektedirler. Baskın görüşü oluşturan yazarlar ve Yargıtay ise Kanun'da doğrudan bir hüküm bulunmadığından ve zinaya rıza göstermenin ahlaka aykırı olacağından hareketle, olası bir rızanın af kapsamına girmeyeceği ve eş razı olsa bile zina sebebiyle boşanma davası açabileceği görüşündedirler.[12] Ancak eş, zinaya sadece razı olmakla kalmayıp ayrıca teşvik de etmişse bundan sonra açılacak zina davasının hakkın kötüye kullanılması sebebiyle reddi gerekir.[13]

B. Hayata Kast, Pek Kötü Muamele ya da Onur Kırıcı Davranış Sebebiyle Boşanma

TMK m. 162'de[14] yer alan hayata kast, pek kötü ya da onur kırıcı davranış, mutlak, kusura dayalı bir özel boşanma sebebidir.

Hayata kast, pek kötü ya da onur kırıcı davranışın gerçekleşmesi ile hâkim tarafından evlilik birliğinin çekilmez hâle gelip gelmediği şartını araştırmaya gerek kalmaksızın, boşanma kararı verilebilecektir. Diğer bir deyişle, bu bir mutlak boşanma sebebidir. Doktrindeki hâkim görüşe rağmen aksi düşünceler de bulunmaktadır. Tekinay›a göre cana kast bir mutlak boşanma sebebi olmasına karşılık, zulüm ya da işkenceyle namus veya şerefin ihlali hâllerinde, ortak hayatın çekilmez hâle gelip gelmediğinin araştırılması gerekmektedir.[15] TMK m. 162'de üç ayrı boşanma sebebinden söz edilmektedir.

---

12 Yargıtay 2. HD, 7156/1754 sayılı ve 01.04.1949 tarihli kararı; Yargıtay HGK, 607/197 sayılı ve 11.03.1964 tarihli kararı.

13 Kemal Oğuzman/Mustafa Dural, Aile Hukuku, 3. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001, s. 116. Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinin 2. fıkrasına göre: "Bir hakkın kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz". Bu hükümle Türk Medeni Kanunu, hiçbir hakkın, o hakkın kötüye kullanılması şeklinde bir yetkiyi içermediğini, bu nedenle içerdiği yetkiyi aşan şekilde bir kullanımın hak olarak hukuk düzeni tarafından korunmayacağını belirtmeyi amaçlamıştır. Mustafa Dural/Suat Sarı, Türk Özel Hukuku Cilt I-Temel Kavramlar ve Medenî Kanunun Başlangıç Hükümleri, 8. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013, s. 242.

14 TMK m. 162: "Eşlerden her biri diğeri tarafından hayatına kastedilmesi veya kendisine pek kötü davranılması ya da ağır derecede onur kırıcı bir davranışta bulunulması sebebiyle boşanma davası açabilir.
Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve herhâlde bu sebebin doğumunun üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer.
Affeden tarafın dava hakkı yoktur".

15 Selahattin Sulhi Tekinay, Türk Aile Hukuku, 4. baskı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1982, s. 220.

1. Hayata kast: Eşlerden birinin, diğer eşin hayatına kastedecek her türlü davranışıdır. Bu davranışın kasten yapılması gerekmektedir. Ayırt etme gücüne sahip olmayan kişinin, eşinin canına kastettiği kural olarak düşünülemez. Ancak ayırt etme gücünün bilerek ve isteyerek ortadan kaldırılması bu kuralın istisnasını oluşturur. Cesaret toplamak amacıyla alkol alınması ve bilerek ayırt etme gücünün ortadan kaldırılması, bu duruma örnek gösterilebilir.[16]

Aynı şekilde hayata kast sebebiyle boşanmadan söz edebilmek için fiilin diğer eşe yöneltilmesi gerekir. Örneğin eşin anne-babası veya akrabalarının hayatlarına kastedildiği hâller sebebiyle TMK m. 162'den dava açılamaz. Bununla birlikte ölüm sonucunu doğurabilecek tedbirsizce davranışlar da (örneğin doğalgazın yanlışlıkla açık bırakılması, diğer eşe bedensel zarar veren trafik kazası yapılması gibi) kast unsuru ispatlanmadıkça bu madde kapsamında yer almayacaktır.[17] Hayata kasttan bahsedebilmek için gerçekleştirilen fiille öldürmenin amaçlanması yeterli olup, elverişlilik şartının değerlendirilmesine, teşebbüsün niteliğinin araştırılmasına veya hazırlık aşamasından öteye geçilememiş olmasına bakmaya gerek bulunmamaktadır.[18]

2. Pek kötü davranış: Diğer eşin vücut bütünlüğü veya sağlığına yönelik her türlü saldırıdır. Yargıtay kararlarında bu fiillere örnek olarak; dövme ve fiziksel şiddet uygulama, evden kovma, av tüfeğini doğrultmak, zorla çocuk aldırtmak gibi davranışlar gösterilmektedir. Pek kötü davranışta bulunan eşin bunu kasten işlemesi ve ayırt etme gücünün bulunması gerekmektedir. İşlenen fiilin devamlılık arz etmesi zorunlu değildir.[19] Eylem bir kez dahi gerçekleşmişse boşanma davasının şartı oluşmuştur.

---

16 Dural/Öğüz/Gümüş, Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, s. 107.

17 Türk Ceza Kanunu'nun 21. maddesinde: "(1) Suçun oluşması kastın varlığına bağlıdır. Kast, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. (2) Kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, fiili işlemesi halinde olası kast vardır. Bu halde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda müebbet hapis cezasına, müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıldan yirmi beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur; diğer suçlarda ise temel ceza üçte birden yarısına kadar indirilir" denmektedir. Böylece TCK'da, bir suçun gerçekleşmesi bakımından esas manevi unsur "kast" olarak belirlenmiş, ardından kast ve olası kast kavramlarının tanımı yapılmıştır. Buradan da kastın, ceza hukuk sistemimizin esaslı unsurunu oluşturduğu sonucuna ulaşılabilecektir.

18 Bülent Köprülü/Selim Kaneti, Aile Hukuku, 2. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989, s. 154.

19 Dural/Öğüz/Gümüş, Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, s. 107.

3. Onur kırıcı davranış: Eşlerden birinin diğerinin onuruna haksız olarak ve diğer eşi küçük düşürmek amacıyla yaptığı saldırılardır. Onur kırıcı davranış, ağır nitelikte olmalıdır. Eşin evden atılması, kadın bakire olmasına rağmen kocasının aksini yayması,[20] kocasının eve geç gelmesine sinirlenen kadının kocasının iş yerinde ona hakaret etmesi,[21] mahkeme koridorlarında eşlerden birinin diğerine hakaret etmesi[22] gibi örnekler, uygulamada onur kırıcı davranış olarak kabul edilmektedir.

C. Küçük Düşürücü Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma

TMK m. 163/1 uyarınca; eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden dolayı onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir.

TMK m. 163/1'de hem küçük düşürücü suç işleme hem de haysiyetsiz hayat sürme, kusura dayalı, özel ve nisbî boşanma sebebi olarak düzenlenmiştir.

1. Eşlerden Biri Tarafından Küçük Düşürücü Suç İşlenmesi:

TMK m. 163'e göre, eşlerden birinin suç işlemesi bir boşanma nedenidir. Ancak her suç boşanma kararı verilmesini sağlamaz. Eşin işlediği suçun küçük düşürücü olması gerekir. Bu nitelikte bir suç işleyen eşin mahkûm olması ya da kovuşturmaya tabi tutulması ise şart değildir.[23]

Anayasamızın milletvekilliği seçilme yeterliliği başlığını taşıyan 76. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen suçların, küçük düşürücü suç işleme sebebiyle boşanma davası açılmasını sağlayabilecek suçlar arasında kabul edilebileceği ifade edilmektedir.[24] Sözü geçen hüküm-

---

20 Yargıtay 2. HD, 2561/4891 sayılı ve 19.04.1951 tarihli kararı.
21 Yargıtay 2. HD, 1674/394 sayılı ve 10.02.1941 tarihli kararı.
22 Yargıtay 2. HD, 631/1056 sayılı ve 03.03.1964 tarihli kararı.
23 Oğuzhan Sapan, "Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ekim 2016, Cilt 1, Sayı 2, sa. 365-388, s. 370.
24 Selahattin Sulhi Tekinay, Türk Aile Hukuku, 7. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990, s. 211.

de zikredilen suçlar; zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi suçlardır. Bununla beraber Anayasa m. 76/2 hükmünde belirtilen suçların sınırlı sayıda olmadığını da ifade etmemiz gerekir.[25] Bu nedenle Anayasa'nın m. 76/2 hükmünde belirtilenler dışındaki birtakım suçlar da gerekli koşullar mevcutsa TMK m. 163 anlamında küçük düşürücü suç olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda kasten öldürme, cinsel saldırı, cinsel taciz, öldürmeye teşebbüs, uyuşturucu ticareti yapma, gasp gibi suçlar da küçük düşürücü suçlar arasında sayılabilir.[26]

Küçük düşürücü suçlar, ahlak düzeninin şiddetle reddettiği ve ortaya çıktığında insanın yüzünü kızartan suçlardır. Bir suçun böyle bir nitelik taşıyıp taşımadığı toplumun ahlak anlayışı ile failin toplumda düşeceği güç durum göz önüne alınmak suretiyle hâkim tarafından tespit edilecektir.[27]

Küçük düşürücü nitelik taşıyan bir suçun TMK m. 163 temelinde bir boşanma davası açılmasını sağlaması için evliliğin devam ettiği bir safhada işlenmesi gerekir. Evlilikten önce işlenen bir suç, TMK m. 163 temelinde bir dava açılmasını sağlamaz.

2. Haysiyetsiz Hayat Sürme:

TMK m. 163 hükmüne dayalı boşanma davası açılmasını sağlayan bir diğer durum eşlerden birinin haysiyetsiz bir hayat sürmesidir.

---

25 Bülent Köprülü/Selim Kaneti, Aile Hukuku, 1. baskı, Özdem Kardeşler Matbaası, İstanbul 1985-1986, s. 163.

26 Oğuz Ersöz, "Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma", İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi *Dergisi*, Aralık 2018, Yıl 4, Sayı 2, sa. 111-146, s. 118-119. Yargıtay 2. HD, Esas No: 2014/20560, Karar No: 2015/4947 sayılı ve 19.03.2015 tarihli kararı: "Davalının, on iki yaşında bir kız çocuğuna cinsel tacizde bulunduğu, suçu sabit görülerek bundan dolayı ceza aldığı yapılan soruşturma ve toplanan delillerden anlaşılmaktadır. Mahkemece, 'davalının bu suçu bir kere işlemiş olmasının tek başına boşanmaya neden olmayacağı vicdani kanaatine varıldığı, bu durumun evliliği diğer eş bakımından çekilmez hâle getirdiğinin ispatlanması gerektiği, bu yolda delil getirilmediği...' gerekçesiyle dava reddedilmiştir. Dava Türk Medeni Kanunu'nun 163. maddesinde yer alan 'küçük düşürücü suç işleme' sebebine dayanılarak açılmıştır, işlenen suçun niteliğine göre davacının dava açması karşısında onunla birlikte yaşaması kendisinden beklenemeyeceği açık ve tartışmasızdır. Boşanma sebebi gerçekleşmiştir. Davanın kabulü gerekirken, isteğin reddi doğru görülmemiştir".

27 Aydın Zevkliler/M. Beşir Acabey/K. Emre Gökyayla, Medeni Hukuk, 6. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 1999, s. 986.

Haysiyetsiz hayat sürme, toplumun değerleri ile ahlak, şeref ve namus anlayışına aykırı yaşam tarzının benimsenmesi ve bu yaşam tarzının devamlılık arz edecek şekilde sürdürülmesi demektir.[28] Dolayısıyla bir tek münferit davranış haysiyetsiz hayat sürme sayılmayacak, haysiyetsiz hayat sürmenin kabulü için bu nitelikteki davranışların az veya çok belirli bir süre devam etmesi gerekecektir.

Haysiyetsiz hayat sürmeye dayalı boşanma davası açılabilmesi için bu niteliği haiz hayat tarzı evliliğin varlığı esnasında devam etmelidir. Dolayısıyla evlenmeden önce başlayan haysiyetsiz bir yaşam tarzı, evlilikten sonra da devam etmekteyse TMK m. 163'e dayalı olarak boşanma davası açılmasına yol açabilir.[29]

Eşlerden birinin üçüncü bir kimse ya da kimselerle bir süre evlilik dışı ilişki yaşaması,[30] eşcinsel ilişkiler, uyuşturucu madde ticareti yapmak, alkol ve kumar bağımlılığı,[31] hayat kadını olarak çalışmak, ekonomik durumu iyi olmasına rağmen dilenmek[32] haysiyetsiz hayat sürme sayılan davranışlara örnek olarak gösterilebilir.

D. Terk Sebebiyle Boşanma

Terk, eşlerden birinin, evlilik birliğinin kendisine yüklediği yükümlülükleri yerine getirmemek amacıyla, isteyerek ve sürekli olarak ortak yaşamı terk etmesi ve haklı bir neden olmadan ortak yaşama dönmemesidir.[33]

Evlilik, mahiyeti gereği eşlerin birlikte oturmalarını gerektirir. Buna rağmen eşlerden biri yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla ortak yaşam alanından uzaklaşırsa diğer eş, kanunun öngördüğü şartları (TMK m. 164) yerine getirmek suretiyle ona karşı boşanma davası açabilir.

---

28 Bilge Öztan, Aile Hukuku, 6. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2015, s. 665.

29 Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, Aile Hukuku, Yeniden Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 3. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1986, s. 276.

30 Yargıtay 2. HD, Esas No: 2009/16450, Karar No: 2009/19112 sayılı ve 09.11.2009 tarihli kararı.

31 Ayşe Kübra Karabulut, Türk Medeni Kanunu'nun 162 ve 163. maddelerine Dayanılarak Açılan Boşanma Davaları, 1. baskı, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul Aralık 2018, s. 47.

32 Ahmet Mithat Kılıçoğlu, Aile Hukuku, 2. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2016, s. 124.

33 Zevkliler/Acabey/Gökyayla, Medeni Hukuk, s. 988.

Özel boşanma nedenleri arasında yer alan terk, aynı zamanda mutlak bir boşanma nedeni olarak da değerlendirilir. Yani davacı terkin şartlarının varlığını ispatlarsa hâkim boşanmaya karar vermek zorundadır. Onun, terk eyleminin evlilik birliğini temelinden sarsmış olup olmadığını, başka bir deyişle, terk eylemine rağmen eşlerin bir arada yaşama şanslarının bulunup bulunmadığını araştırma yetkisi yoktur.[34] Ayrıca terk kusura dayalı bir boşanma nedeni olduğu için terk edenin kusurlu olması da şarttır.

1. Şartları

a. Ortak Hayatı Bırakıp Gitme

Evlilik, ortak bir yaşamı gerektirir. Eşler, evlenirken birlikte yaşam konusunda karşılıklı olarak söz vermektedirler. Terk eden eş bu konuda verdiği söze bağlılık göstermemektedir. Aynı konut içinde yaşamayı sürdüren eşlerin dargınlıkları, uzun süre hiç konuşmamaları, ortak yatak odasında yatmamaları, cinsel ilişkide bulunmamaları, ortak konutun belli alanlarını sadece kendilerine ayırmaları terk anlamına gelmez. Söz konusu hâller ileri sürülerek evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olması nedeniyle boşanma davası açılabilirse de terk nedeniyle boşanma davası açılamaz.

Eşlerden herhangi birinin ortak konuttan ayrılarak kendi ailesinin yanında veya başka bir konutta yaşamaya başlaması, ortak hayatı bırakıp gitme anlamında terktir. Bazı durumlarda ise; eşlerden biri, diğer eşi ortak konutu terk etmeye zorlar veya onun ortak konuta dönmesini engeller. Böyle bir durumda, ortak konuttan uzakta olan değil, ortak konutu kullanmaya devam eden eş terk etmiş sayılır.

b. Evlilik Birliğinden Kaynaklanan Yükümlülükleri Yerine Getirmeme Niyeti

Bırakıp gitme veya dönmemenin "*evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri yerine getirmemek maksadıyla*" gerçekleştirilmesi gerekir.[35] Do-

---

34 Aydın Zevkliler/Ayşe Havutçu, Yeni Medeni Kanun'a Göre Medeni Hukuk, 2. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003, s. 279.

35 Türk Medeni Kanunu'nun 185. maddesinden itibaren eşlerin bu yükümlülükleri sayılmıştır: Eşler aile birliğinin mutluluğunu birlikte sağlamakla yükümlüdürler (TMK m. 185/2), eşler çocukların bakımına, eğitim ve gözetimine birlikte özen

layısıyla hastalık, hapis, yurt dışında çalışma zorunluluğu, eğitim, askerlik veya esaret gibi bir neden yüzünden ortak konutta yaşama şansı bulamamış olan eş diğerini terk etmiş sayılamaz. Ancak, ortak yaşamı haklı bir nedenle terk eden eş, ortada haklı bir neden kalmadığı hâlde ortak konuta dönmezse artık terkin gerçekleştiği kabul edilir.

c. Ortak Hayatı Bırakıp Gitmenin Haksız Olması

Terk eden eşin haklı bir sebebi bulunmamalıdır. Aksi takdirde ortak konutu bırakıp gitmiş veya dönmemiş eş aleyhine boşanma davası açılamaz. Terkin haklı nedene dayandığı konusunda ispat yükü davalının üzerindedir. Ancak sonuçta terk eyleminin haklı sayılıp sayılamayacağı dürüstlük kuralı çerçevesinde hâkim tarafından belirlenecektir.

Eşlerin aralarında anlaşarak bir süre ayrı yaşamaları durumunda terk yoktur. Aynı şekilde koca ortak konuta başka bir kadın getirdiği veya kendi ana ve babası ile yaşamaya zorladığı için ortak konutu terk eden eş de haklı sayılır. Hâkimin verdiği ayrılık kararına dayanarak ortak konuttan ayrılan eş açısından da terk söz konusu olmaz.

Terki haklı kılan nedenin ortadan kalkması durumunda eşin ortak konuta dönmesi gerekir. Haklı nedenin etkisi de makul bir süre boyunca devam etmelidir. Makul sürenin ne olacağı her somut olay için hâkim tarafından tespit edilecektir.

d. Ayrılığın En Az Altı Ay Sürmüş Olması

Kanun koyucu, eşlerden birinin ortak konutu bırakıp gitmesi veya dönmesi gerekirken dönmemesi durumunda hemen dava açılmasına imkân tanımamıştır. Dava, diğer şartlar dışında, ancak belli bir süre geçtikten sonra açılabilecektir. Böyle bir süre öngörülmesinin amacı, özellikle terk eden eşe düşünme ve değerlendirme imkânı tanınmasıdır.

TMK m. 164/1'e göre bu süre en az altı aydır. Yani ayrılık en az altı ay sürmüş olmalıdır. Altı aylık sürenin aralıksız (fasılasız) dolması ge-

göstermekle yükümlüdürler (TMK m. 185/2), eşler birlikte yaşamakla yükümlüdürler (TMK m. 185/3), eşler birbirlerine sadık olmak zorundadırlar (TMK m. 185/3), eşler birbirlerine yardımcı olmak zorundadırlar (TMK m. 185/3), eşler oturacakları konutu birlikte seçmek zorundadırlar (TMK m. 186/1), eşler evlilik birliğini birlikte yönetirler (TMK m. 186/2), eşler birliğin giderlerine güçleri oranında emek ve malvarlıkları ile katılmak zorundadırlar (TMK m. 186/3).

rekir.[36] Eşlerden birinin aralıklı olarak ortak konutu terk etmesi ve bu terklerin toplam süresinin de altı ayı bulması terk nedeniyle boşanma davası açılmasına imkân vermez.

e. İhtarda Bulunma

Terk nedeniyle boşanma davası açılabilmesi için, ortak hayatı bırakıp giden eşin uyarılmasına ihtiyaç vardır. Bu amaçla, dava açmayı düşünen eş diğer eşe ihtarda bulunacaktır. Usulüne uygun bir ihtar yapılmadan açılan boşanma davası reddedilecektir.

İhtar mahkeme aracılığıyla yapılır. Dolayısıyla, eşin bizzat veya noter aracılığıyla yapacağı bir ihtar yeterli olmaz. Boşanma davası açmak için belirli olan sürenin dördüncü ayı bitmedikçe ihtar isteminde bulunulamaz. Dört aylık ayrı yaşama süresi kesintisiz olmalıdır.

Bu konuda herhangi bir yer aile mahkemesine başvurulabilir. İhtarı boşanma davası açılacak mahkeme aracılığıyla gönderme zorunluluğu yoktur. Ancak mahkemeye verilen dilekçenin sadece ihtar istemini içermesi gerekir; aynı dilekçe ile hem ihtar yapılıp hem de boşanma davası açılamaz.[37]

İhtarda, terk eden eşe iki ay içinde ortak konuta dönmesi gerektiği ve dönmemesi hâlinde doğacak sonuçlar hakkında uyarıda bulunulacaktır.[38] Söz konusu uyarıları içermeyen bir ihtar usulüne uygun olmayacağı için boşanma davasına dayanak oluşturamaz.

---

36 Köprülü/Kaneti, Aile Hukuku (2. baskı), s. 159.

37 Feyzioğlu, Aile Hukuku, s. 289.

38 Yargıtay 2. HD, Esas No: 2009/2047, Karar No: 2010/3693 sayılı ve 01.03.2010 tarihli kararı: "İhtar kararında davalıya eve dönmesi için 30 gün süre verilmiştir. İhtarın hukuki sonuç doğurabilmesi için ihtar isteğinden önceki dört ay içinde kadının haklı bir sebep olmaksızın birlik dışında yaşadığının gerçekleşmesi gerekir. Kanunun tayin ettiği süreler kesindir (HUMK md. 163). Hâkim kanunda yazılı süreleri kendiliğinden azaltıp çoğaltamaz (HUMK md. 159). Terke dayalı boşanma davası açılabilmesi için, davaya hakkı olan tarafın isteği ile hâkimin diğer tarafa iki ay zarfında tarafların birlikte (TMK md. 186) veya Türk Medeni Kanunu'nun 188. maddesi şartlarının oluşması sebebiyle eşlerden biri tarafından seçilen ya da hâkim tarafından belirlenen (TMK md. 195) bağımsız eve dönmesini, aksi halde, doğacak sonuçları, başka bir ifade ile eşinin boşanma davası açma hakkının doğacağını ihtar etmesi (TMK md. 164) gerekir. Hal böyle iken mahkemece iki ay yerine kanunda öngörülmeyen bir süre verilmesi usul ve kanun hükümlerine açık aykırılık oluşturur. Mahkemece ihtarın geçerliliği ve kanun hükümlerine uygunluğu resen (doğrudan doğruya) göz önünde tutulur (27.3.1957 tarihli ve 10/1 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı). Şu durumda geçerli bir ihtar kararı mevcut bulunmadığından davanın reddi gerekirken boşanmaya karar verilmesi bozmayı gerektirir."

İhtarın kendisinden beklenen sonucu yaratabilmesi için samimi olması da şarttır. Kötü niyetle (formalite icabı) yapılmış bir ihtara uymayan eş aleyhine boşanma davası açılamaz. İhtara uyarak ortak konuta dönen eşin kabul edilmemesi ise ihtarı geçersiz kılar.

f. İhtarın Sonuçsuz Kalması

Mahkeme aracılığıyla gönderilen ihtar sonuçsuz kalabilir. İhtarın üzerinden en az iki ay geçmesine rağmen uyarılan eş ortak konuta dönmeyebilir (TMK m. 164/2, c.3). Bu durumda ihtarı gönderen eş boşanma davası açma hakkına sahip olur. Sadece ihtarı karşılıksız bırakmak suretiyle boşanma davasının açılmasını engellemek için çocuklarını görmeye gelen ve kısa bir süre sonra ortak konuttan ayrılan eş de ihtar üzerine dönmüş sayılmaz. Böyle bir durumda da ihtarı gönderen eş terk nedeniyle boşanma davası açma hakkını elde etmiş olur.

E. Akıl Hastalığı Sebebiyle Boşanma

TMK m. 165 uyarınca; eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hâle gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla akıl hastası olan eşe karşı boşanma davası açılabilir.

1. Şartları

a. Eşlerden Birinin Akıl Hastası Olması

TMK m. 165 hükmünde hangi akıl hastalıklarının boşanma sebebi oluşturacağı açıklanmamıştır. Doktorlar tarafından akıl hastalığı olarak nitelendirilmek koşuluyla her seviyeden akıl hastalığı (paranoya, şizofreni, sara, histeri vb.), diğer eş bakımından ortak yaşamı da çekilmez hâle getiriyorsa doktrinde boşanma sebebi olarak kabul edilmektedir.[39]

[39] Mehmet Erdem, Aile Hukuku, 1. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s. 119. Akıl hastalığı, kişilerde sıkıntı duygusu yaratan ve zihinsel işlevlerin önemli bir kısmında bozukluğa yol açan psikolojik veya psikofizik belirtiler bütünüdür. Akıl hastalıkları tıp bilimine göre, psikoz manyaklık, paranoya, şizofreni, organik reaksiyon tipleri, sara, histeri ve akli muvazenesizlik şeklinde gruplara ayrılabilecektir. Behçet Tahsin Kamay, Adlî Tıp 2. Cilt, 1. baskı, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, Ankara 1951, s. 795.

Bunun dışında akıl hastalığı sayılmayan hastalıklar (AIDS, cüzzam, kuş gribi, koronavirüs gibi) ne kadar ağır olursa olsun TMK m. 165 kapsamında yer almayacaktır.[40]

b. Akıl Hastalığının Geçmesine Olanak Bulunmaması

Akıl hastalığına dayalı boşanma davası açılabilmesi için akıl hastası eşin bu hastalığının geçmesine olanak bulunmamalıdır. Bu durum resmi sağlık kurulu raporuyla saptanmalıdır. Hastalığı tamamen tedavi etmeyen geçici tedaviler, hastalığın seyrini geciktiren ya da hafifleten tedaviler nazara alınamaz.[41] Bununla beraber raporda bahse konu hastalığın geçebileceği ve eşin iyileşebileceği fakat bunun uzun bir zaman alacağı ifade edilmişse bu hâlde TMK m. 165 hükmüne dayalı boşanma davası açılamamaktadır.

c. Akıl Hastalığının Evlenmeden Sonra Meydana Gelmesi

Doktrinde bir görüşe göre; TMK m. 165 hükmüne dayalı olarak boşanma davası açılabilmesi için akıl hastalığının boşanma davası açıldığı sırada mevcut bulunması gerekir. Hastalığın başladığı an önemli değildir. Taraflardan biri evlenmenin gerçekleştiği sırada da akıl hastası ise bu durumda aynı zamanda mutlak butlan davası da açılabilir.[42] Doktrindeki diğer bir görüşe göre; boşanma sebebi oluşturan akıl hastalığının evlenmeden sonra meydana gelmiş olması gerekir.[43] Zira evlenmeye kesin olarak engel olacak akıl hastalığı varsa evlenme gerçekleşemez, bir şekilde gerçekleşmişse de mutlak butlan yaptırımına tabidir.

d. Akıl Hastalığının Diğer Eş Bakımından Ortak Yaşamı Çekilmez Hâle Getirmesi

Akıl hastalığının boşanma sebebi olması için bu durum, diğer eş bakımından müşterek yaşamı çekilmez hâle getirmelidir. Bu yönüyle akıl hastalığı nisbî bir boşanma sebebi teşkil eder.

---

40 Turgut Akıntürk/Derya Ateş, Türk Medeni Hukuku II Aile Hukuku, Yenilenmiş 19. bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016, s. 259.

41 Ferit H. Saymen/Halid K. Elbir, Türk Medeni Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 2. baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1960, s. 253.

42 Abdulkerim Yıldırım, Türk Aile Hukuku, 1. baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2014, s. 77.

43 Akıntürk/Ateş, Türk Medeni Hukuku II Aile Hukuku, s. 259.

III. BOŞANMANIN GENEL SEBEPLERİ

Yukarıda bahsettiğimiz özel boşanma sebeplerinden farklı olarak TMK m. 166'da düzenlenmiş olan hâlde boşanma, zina, pek kötü muamele, terk, haysiyetsiz hayat sürme gibi belli bir olguya dayanmamaktadır. Aksine genel boşanma sebeplerinde, önceden belirlenmesi mümkün olmayan, pek çok olay söz konusu olabilir. Bu olaylar, belli bir durumun ortaya çıkmasına sebep olunca boşanma davası açılır. Başka bir deyişle, önceden belirlenmesi mümkün olmayan bir olay, Kanun'un ifadesiyle *"evlilik birliğini temelinden sarsmışsa"* ve bu sebeple eşlerden artık ortak hayata devam etmeleri beklenemezse boşanmanın genel sebeplerinden söz edilecektir.

TMK m. 166 incelendiğinde, üç tür genel boşanma sebebinin düzenlendiği görülür. Bunlardan birincisi -dar anlamda- evlilik birliğinin temelinden sarsılmasıdır. İkincisi eşlerin birlikte dava açmaları veya birinin açtığı davayı diğerinin kabul etmesidir (TMK m. 166/3). Üçüncüsü ise açılmış olan bir boşanma davasının reddinden sonra, eşlerin Kanun'da öngörülen süreyi ortak hayatı yeniden kurmadan geçirmeleri yani evlilik birliğinin fiilen kurulamaması (TMK m. 166/4) hâlidir.

A. Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebiyle Boşanma

TMK m. 166/1'e göre, evlilik birliği, eşlerin müşterek yaşamı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa eşlerden her biri boşanma davası açabilir.

1. Şartları

a. Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması

Evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına dayalı boşanma davası açılabilmesi için eşler arasında ciddi nitelikte duygu ve düşünce ayrılığı bulunması gerekmekte olup, bu durumun eşlerin müşterek yaşamı sürdüremeyecekleri seviyede olması gerekir.[44] Bunu da hâkim saptayacaktır. Bu yönüyle evlilik birliğinin temelinden sarsılması takdire dayalı ve genel bir boşanma sebebi niteliğindedir. Dolayısıyla evlilik birliğini temelinden sarsacak olayların tahdidi biçimde ortaya konulması da mümkün olmamaktadır.

---

[44] Oğuzman/Dural, Aile Hukuku, s. 124-125.

Hakaretamiz ve küçük düşürücü davranışlar, içki ve kumar düşkünlüğü, aşırı borçlanma, fiziksel şiddet, eşe giyim, gelenekler ve din gibi konularda baskıda bulunmak evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına örnek olarak verilebilecektir.[45]

b. Eşler Tarafından Müşterek Yaşamın Sürdürülemeyecek Derecede Sarsılması

Müşterek hayatın devamının olanaksız hâle gelmesi şartının her iki eş bakımından da gerçekleşmesi aranmaz. Dolayısıyla yalnızca davacı bakımından müşterek yaşamın devamının çekilmez hâle gelmesi gerekli ve yeterlidir.[46]

c. Kusurun Aranmaması

Evliliğin temelinden sarsılmasına dayalı boşanma davası kusura dayanmaz. Dolayısıyla eşlerden her ikisi de kusursuz olsa dahi, bu sebebe dayalı dava açılabilecektir. Ancak davacının kusuru daha ağır ise, davalının açılan davaya itiraz hakkı vardır. Böylece tamamen kusurlu eşin kendi kusurundan yararlanamaması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu boşanma sebebinde boşanmaya karar verilebilmesi için, davalının az da olsa kusurunun bulunmasının genel olarak arandığını söylemek mümkündür.[47]

---

45 Ömer Uğur Gençcan, 6100 sayılı HMK Hükümlerine Göre Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku, 1. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013, s. 412 vd.

46 Serap Helvacı, "İsviçre ve Türk Hukuklarında Boşanma Sebepleri", Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı Cilt II, Ed: Abuzer Kendigelen, Beta Yayınevi, İstanbul 2002, sa. 1151-1169, s. 1165.

47 Yargıtay HGK, Esas No: 2014/32, Karar No: 2015/1655 sayılı ve 17.06.2015 tarihli kararı: "…kişi karşı tarafın hiçbir eylem ve davranışı söz konusu olmadan, evlilik birliğini, devamı beklenmeyecek derecede temelinden sarsar, sonra da mademki birlik artık sarsılmış diyerekten boşanma doğrultusunda hüküm kurulmasını talep edebilir. Öyle ise Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesine göre boşanmayı isteyebilmek için tamamen kusursuz ya da az kusurlu olmaya gerek olmayıp, daha fazla kusurlu bulunan tarafın dahi dava hakkı bulunmakla beraber, boşanmaya karar verilebilmesi için davalının az da olsa kusurunun varlığı ve bunun belirlenmesi kaçınılmazdır. Az kusurlu eş boşanmaya karşı çıkarsa bu halin tespiti dahi tek başına boşanma kararı verilebilmesi için yeterli olamaz. Az kusurlu eşin karşı çıkması hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olmalı, eş ve çocuklar için korunmaya değer bir yararın kalmadığı anlaşılmalıdır (TMK m. 166/2). Mevcut olaylara göre evlilik birliğinin, devamı eşlerden beklenmeyecek derecede temelinden sarsıldığı kuşkusuzdur. Ne var ki bu sonuca ulaşılması tamamen davacının tutum ve davranışlarından kaynaklanmış olup, davalıya atfı mümkün hiçbir ku-

B. Anlaşmalı Boşanma

Anlaşmalı boşanmada, TMK'da öngörülen sürenin tamamlanması, eşlerin boşanma yönündeki iradeleri hususunda mutabık olmaları, hâkimin de bu iradeler hakkında mutabakat olup olmadığını ve iradelerin sağlıklı bir şekilde oluşup oluşmadığını değerlendirebilmesi için tarafları bizzat dinlemesi gerekmektedir. Buna ek olarak eşlerin boşanmanın mali ve kişisel sonuçları konusunda düzenleme yapmaları da şarttır (TMK m. 166/3).

1. Şartları

a. Evliliğin En Az Bir Yıl Sürmüş Olması

Bu şart, çok kısa süreli evlilik yapma ve sonra boşanma protokolü ile hâkime başvurmayı engellemek amacıyla konulmuştur. Başka bir deyişle bu şartla, tarafların daha birbirlerini tam olarak tanımadan boşanmaları engellenmek istenmiştir.

b. Boşanmak İçin Eşlerin Birlikte Mahkemeye Başvurması ya da Bir Eşin Diğerinin Açtığı Boşanma Davasını Kabul Etmesi

Eşlerin boşanma sonucunu elde etmek için, aralarında anlaşarak mahkemeye birlikte başvurmaları ya da eşlerden birinin açtığı boşanma davasının diğeri tarafından kabul edilmesi hâllerinde anlaşmalı boşanma hükümleri uygulanabilecektir. Anlaşmalı boşanmada başvurunun bizzat eşler tarafından yapılması zorunlu değildir. Anlaşmalı boşanma istemini içeren ortak başvurunun eşlerin vekilleri aracılığıyla da yapılması mümkündür. Eşler mahkemeye birlikte başvurmuş olsalar da her birinin talebinden vazgeçme ve anlaştıkları düzenlemede değişiklik yapılmasını isteme hakkı bulunmaktadır.

Eşlerden birinin açtığı davayı diğer eşin kabulüyle anlaşmalı boşanmanın sağlanmasında özel olarak dikkat çekilmesi gereken bir husus vardır. TMK m. 166/3 son cümleye göre, bu boşanma davasında, hâkimin tarafların ikrarı ile bağlı olmadığına ilişkin TMK m. 184/1-3'teki kural uygulanmaz. Bu hükmün özel boşanma sebeplerine da-

---

sur gerçekleşmemiştir. Bu durumda açıklanan nedenle isteğin reddi gerekirken yasa hükümlerinin yorumunda yanılgıya düşülerek boşanmaya karar verilmesi usul ve kanuna aykırıdır".

yanılarak açılan bir davada uygulaması şu şekildedir; özel boşanma sebebinin varlığını ikrar, TMK m. 184/1-3'e göre hâkimi bağlamazken davayı kabul hâlinde bu hüküm uygulanmaz. Örneğin, zina sebebiyle açılan bir boşanma davasında, zina yapan eşin bunu ikrar etmesi hâkimi bağlamaz. Fakat aynı davada, zina yapan eşin davayı kabul etmesi hâlinde, hâkim buna bağlı kalır ve TMK m. 166/3'e göre boşanmaya karar verir.

c. Hâkimin Tarafları Bizzat Dinlemesi

Bu şart, hâkimin boşanmaya karar verebilmesi için tarafların iradelerini serbestçe açıklayıp açıklamadıklarının kontrolünün sağlanması için konulmuştur. Aynı zamanda tarafların boşanma hususunu bir kez daha düşünmelerini de sağlar.

Taraflar, davada bir avukat aracılığıyla temsil edilseler bile, hâkim tarafları huzuruna çağırıp onları dinlemek zorundadır, sadece avukatları dinlemekle yetinemez. Dinlemenin açık bir celsede yapılmasına gerek yoktur, celse dışında da olması mümkündür. Fakat dinlemenin, her ne şekilde yapılırsa yapılsın, bir zaptla belgelendirilmesi gerekir. Hâkim tarafları bir kez dinlemiş olmasına rağmen duruşma herhangi bir nedenle başka güne bırakılmışsa ve o günde taraflar hazır olmasalar dahi, koşullar sağlanıyorsa anlaşmalı boşanmaya karar verilmelidir.[48] Hâkimin tarafları dinledikten sonra, birinin ya da her ikisinin iradesinin serbestçe açıklanmamış olduğuna kanaat getirmesi hâlinde ise dava reddedilecektir.

[48] Yargıtay 2. HD, Esas No: 2010/9743, Karar No: 2011/12657 sayılı ve 19.07.2011 tarihli kararı: "Taraflar, 05.11.2009 tarihli oturumda bizzat beyanda bulunarak, boşanma ve fer'ileri konusunda anlaştıklarını, dosyaya sundukları protokol gereğince boşanma kararı verilmesini istemişlerdir. Beyanları zapta geçirilmiş ve imzaları alınmıştır. Bu durumda, Türk Medeni Kanunu'nun 166/3. maddesindeki boşanma koşulları oluşmuştur. Anlaşmalı boşanma koşullarının oluştuğu ve karar vermeye bir engelin bulunmadığı oturumda herhangi bir nedenle karar verilememiş ve duruşma başka bir güne bırakılmışsa tarafların (asılların) bizzat sonraki oturumlarda da hazır bulunma zorunluluğu bulunmamaktadır. Tarafların, Türk Medeni Kanunu'nun 166/3. maddesi kapsamında oluşan ve taraflarca bizzat hâkime bildirdikleri, iradelerinin serbest iradeleri olmadığına ilişkin kanaatin dayanağı ve gerekçesi gösterilmeden, hata, hile, tehdit altında alındığı da iddia ve ileri sürülmemiş ve bu konuda herhangi bir kanıt da gösterilmemiş olduğundan; bu beyanlarının hâkimi bağlayacağı gözetilmeden, Türk Medeni Kanunu'nun 166/3. maddesi gereğince boşanma kararı verilmesi gerekirken, yazılı şekilde davanın reddi doğru görülmemiştir".

d. Tarafların Yapmış Oldukları Anlaşmanın Hâkim Tarafından Uygun Bulunması

Tarafların anlaşmalı boşanması için evliliğin mali sonuçları ve çocukların durumuna ilişkin bir anlaşma yapmaları gerekir.[49] Bunun yazılı bir metine dökülmüş olması gerekmez; yapılan sözlü bir anlaşmanın zapta geçirilmesi de yeterlidir. Ancak bu anlaşmanın infaz edilecek şekilde hüküm fıkrasında yer alması gereklilik arz etmektedir.[50]

Hâkim tarafların yaptıkları düzenlemeyi uygun bulmazsa, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde bulundurarak gerekli olan değişiklikleri yapacaktır. Anlaşma ise yapılan değişikliklerin taraflarca kabul edilmesi hâlinde geçerli olacaktır. Anlaşma hâkim tarafından uygun bulunmazsa dava reddedilecektir.

Hâkim, taraflarca düzenlenen anlaşmayı uygun bulursa ya da taraflar hâkim tarafından teklif edilen değişiklikleri uygun bulacak olurlarsa, diğer şartların da sağlanıyor olması hâlinde, boşanmaya hükmedilecektir.

C. Fiili Ayrılık

Fiili ayrılık, TMK m. 166/4 hükmünde düzenlenmektedir. Buna göre; boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi hâlinde, her ne sebeple olursa olsun müşterek yaşam yeniden kurulamamışsa evlilik birliği temelden sarsılmış sayılacaktır. Bu aşamadan sonra da eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilecektir.

---

49 Uygulamada bahse konu anlaşmayla ilgili, protokol, boşanma protokolü gibi farklı adlandırmalar yapılmaktadır.

50 Yargıtay 2. HD, Esas No: 2016/9489, Karar No: 2016/9399 sayılı ve 09.05.2016 tarihli kararı: "Anlaşmalı boşanma için boşanmanın mali sonuçlarıyla varsa müşterek çocukların durumu konusunda taraflarca kabul edilen düzenlemenin hâkim tarafından uygun bulunması, yapılan düzenlemenin infazına olanak sağlaması için uygun bulunan anlaşma (protokol) unsurlarına mahkeme kararının hüküm fıkrasında yer verilmesi gereklidir. Taraflar 16.06.2015 tarihli protokol düzenleyip mahkemeye sundukları ve protokol gereğince karar verilmesini istedikleri halde protokol hükümlerinin tamamı karar yerinde gösterilmeden yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir" denilmek suretiyle yerel mahkeme kararı bozulmuştur.

1. Şartları

a. Daha Önce Herhangi Bir Boşanma Sebebine Dayanılarak Açılmış Davanın Reddedilmiş Olması

Davanın, hangi eş tarafından, hangi sebebe dayanılarak açılmış olduğunun hiç önemi yoktur. Hatta hiçbir boşanma sebebi yokken bile açılmış olan boşanma davasının reddedilmiş olması yeterlidir. Bir boşanma davası açılmamışsa eşler ne kadar süredir ayrı yaşıyor olurlarsa olsunlar, daha önce açılıp da reddedilmiş bir boşanma davası bulunmadığı için TMK m. 166/4'ün uygulanması mümkün olamayacaktır.

b. Boşanmanın Reddi Kararının Kesinleşmesinden İtibaren Üç Yıl Geçmeli ve Bu Süre İçinde Her Ne Sebeple Olursa Olsun Ortak Hayat Kurulmamış Olmalı

Üç yıllık sürenin durması ve kesilmesi söz konusu olamaz.[51] Üç yıllık süre ret kararının kesinleşmesinden itibaren başlayacaktır. Ret kararının kesinleşmesi ise kararın taraflara tebliğ edilmesiyle sağlanacaktır. Eşlerin bu süre içerisinde zaman zaman buluşmaları, çocukların durumunu görüşmek için bir araya gelmeleri gibi olgular müşterek hayatın yeniden kurulduğunu göstermez.[52] Hatta Yargıtay ihtiyaç sebebiyle bir arada kalma durumunun da bahse konu süreyi kesmediğini ifade etmiştir.[53]

c. Eşlerden Birinin Boşanma Davası Açmış Olması

Yeni boşanma davasını eşlerden herhangi biri açabilir. Reddedilen önceki davada, davacı veya davalı olmak, evlilik birliğinin temelinden sarsılması veya ortak hayatın yeniden kurulamamasında kusurlu ya da kusursuz olmak, davanın açılması yönünden önemli değildir. Ayrıca davalı eş, TMK m. 166/1'den farklı olarak, bu hâlde, davacı eşin daha kusurlu olduğunu ileri sürerek boşanma kararının verilmesini engelleyemeyecektir.

---

51 Erdem, Aile Hukuku, s. 141.

52 Akıntürk/Ateş, Türk Medeni Hukuku II Aile Hukuku, s. 274.

53 Yargıtay 2. HD, 2005/5442 karar sayılı ve 05.04.2005 tarihli kararı: "Toplanan delillerden eşlerin bu üç yıllık fiili ayrılık sırasında aynı evin farklı odalarında yaşadıkları, davalının (kadının) gidecek yeri olmadığı için mecburen evden ayrılamadığı ancak hiçbir zaman bir araya gelmedikleri anlaşılmaktadır. Eşlerin bu yaşam biçimleri ortak hayatı yeniden kurdukları şeklinde yorumlanamaz. Mahkemece boşanmaya karar verilmesi gerekir".

SONUÇ

Boşanma, evlilik kurumuna son vermesi sebebiyle kanun koyucu tarafından oldukça detaylı bir biçimde düzenlenmiştir. Ancak 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda belirlenen boşanma sebepleri sınırlı sayıdadır. Söz konusu boşanma sebepleri; zina (TMK m. 161), pek kötü davranış, hayata kast ya da onur kırıcı davranış (TMK m. 162), haysiyetsiz hayat sürme (TMK m. 163), suç işleme (TMK m. 163), terk (TMK m. 164), akıl hastalığı (TMK m. 165), evlilik birliğinin temelinden sarsılması (TMK m. 166/1), anlaşmalı boşanma (TMK m. 166/3) ve fiili ayrılık (TMK m. 166/4)'tır.

Zina boşanma sebebinde, zinaya konu eylemleri gerçekleştiren eşin eşcinsel ilişkisi hâlinde, bu durum zina boşanma sebebi olarak ileri sürülememektedir. Zira bu durumda doktrin ve yargı kararlarında ağırlıklı olarak kabul gören "*karşı cinsten bir kişiyle cinsi münasebette bulunma*" unsuru sağlanamamaktadır. Kanaatimizce eşcinsel ilişkinin de zina olarak kabulünü öngören bir yasal düzenlemenin yapılması, bu alandaki boşluğun ve olası mağduriyetlerin "*haysiyetsiz hayat sürme*" boşanma sebebine başvurulmaksızın giderilmesini sağlayabilecektir.

Küçük düşürücü suç işleme boşanma sebebinin oluşması için genel olarak Anayasamızın milletvekilliği seçilme yeterliliği başlığını taşıyan 76. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen suçların meydana gelmesi gerekmektedir. Yani boşanma sebebinin oluşması için Anayasamızın 76. maddesindeki suç sayımından faydalanılmaktadır. Bu tarz bir yol izlemek yerine doğrudan "*küçük düşürücü*" suçların Kanun'da belirtilmesi kanun yapma sistematiğine daha uygun olabilecektir.

Akıl hastalığı boşanma sebebi için TMK m. 165 hükmünde hangi akıl hastalıklarının boşanma sebebi oluşturacağı açıklanmamıştır. Doktorlar tarafından akıl hastalığı olarak nitelendirilmek koşuluyla her seviyeden akıl hastalığı, diğer eş bakımından ortak yaşamı da çekilmez hâle getiriyorsa doktrinde boşanma sebebi olarak kabul edilmektedir. Akıl hastalıklarının Kanun'da sayılmamış olması kanaatimizce de isabetlidir. Zira her somut olay için ortaya çıkabilecek farklı bir akıl hastalığını Kanun'a işlemek, tahdidi bir sayım yapmak mümkün görünmemektedir. Mümkün olsa dahi, bu husus, akıl hastalığı boşanma sebebine dayanmak isteyen eşleri aşırı şekilde sınırlandırabilecektir.

Son olarak, boşanmanın sağlanması için Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen boşanma sebeplerinden birinin varlığı şart olarak aransa da evlilik birliğinin temelinden sarsılması boşanma sebebinde hâkime tanınan geniş takdir yetkisi sayesinde, doktrindeki görüşlerden ve emsal nitelikteki yargı kararlarından faydalanmak suretiyle boşanma sonucuna ulaşılabileceği unutulmamalıdır.

Kaynakça

Kitaplar

Akıntürk Turgut, Türk Medeni Hukuku, Yeni Medeni Kanun'a Uyarlanmış Aile Hukuku, Cilt 2, 7. baskı, Beta Yayınları, İstanbul 2003.

Akıntürk Turgut/Ateş Derya, Türk Medeni Hukuku II Aile Hukuku, Yenilenmiş 19. bası, Beta Yayıncılık, İstanbul 2016.

Aras Bahattin, Boşanma Davalarında Yargılama Usulü ve Aile Mahkemeleri, 2. baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2011.

Ceylan Ebru, Türk ve İsviçre hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

Dural Mustafa/Öğüz Tufan/Gümüş M. Alper, Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 9. bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2014.

Dural Mustafa/Sarı Suat, Türk Özel Hukuku Cilt I-Temel Kavramlar ve Medenî Kanunun Başlangıç Hükümleri, 8. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2013.

Erdem Mehmet, Aile Hukuku, 1. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.

Feyzioğlu Feyzi Necmeddin, Aile Hukuku, Yeniden Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 3. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1986.

Gençcan Ömer Uğur, 6100 Sayılı HMK Hükümlerine Göre Boşanma Tazminat ve Nafaka Hukuku, 1. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.

Kamay Behçet Tahsin, Adli Tıp 2. Cilt, 1. baskı, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, Ankara 1951.

Karabulut Ayşe Kübra, Türk Medeni Kanunu'nun 162 ve 163. Maddelerine Dayanılarak Açılan Boşanma Davaları, 1. baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018.

Kılıçoğlu Ahmet Mithat, Aile Hukuku, 1. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.

Kılıçoğlu Ahmet Mithat, Aile Hukuku, 2. baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2016.

Köprülü Bülent/Kaneti Selim, Aile Hukuku, 1. baskı, Özdem Kardeşler Matbaası, İstanbul 1985-1986.

Köprülü Bülent/Kaneti Selim, Aile Hukuku, 2. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.

Oğuzman Kemal/Dural Mustafa, Aile Hukuku, 3. bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2001.

Öztan Bilge, Aile Hukuku, 6. bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2015.

Saymen Ferit H./Elbir Halid K., Türk Medeni Hukuku Cilt III Aile Hukuku, 2. baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1960.

Tekinay Selahattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, 4. baskı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul 1982.

Tekinay Selahattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, 7. baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1990.

Yetik Nurten, Boşanma Anlaşmalı Boşanma ve Mal Rejimleri, Bilge Yayınevi, Ankara 2005.

Yıldırım Abdulkerim, Türk Aile Hukuku, 1. baskı, Savaş Yayınevi, Ankara 2014.

Zevkliler Aydın/Acabey M. Beşir/Gökyayla K. Emre, Medeni Hukuk, 6. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 1999.

Zevkliler Aydın/Havutçu Ayşe, Yeni Medeni Kanun'a Göre Medeni Hukuk, 2. baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2003.

Kitap Bölümleri

Helvacı Serap, "İsviçre ve Türk Hukuklarında Boşanma Sebepleri", Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı Cilt II, Ed: Abuzer Kendigelen, Beta Yayınevi, İstanbul 2002, sa. 1151-1169.

Makaleler

Çetiner Bilgehan, "Aldatılan Eş Manevi Tazminat Talep Edebilir Mi?", Prof. Dr. İlhan Ulusan'a Armağan, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2016, Cilt 15, Sayı 2, sa. 513-528.

Dede İsmail, "Türk Boşanma Hukukuna Farklı Bir Yaklaşım: Zina ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Arasındaki Keskin Sınır", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2017, Cilt 23, Sayı 3, sa. 643-664.

Ersöz Oğuz, "Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma", *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Aralık 2018, Yıl 4, Sayı 2, sa. 111-146.

Sapan Oğuzhan, "Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ekim 2016, Cilt 1, Sayı 2, sa. 365-388.

Mahkeme Kararları

Anayasa Mahkemesi'nin Esas No: 1996/15, Karar No: 1996/34 sayılı ve 23.09.1996 tarihli kararı (27.12.1996 tarih ve 22860 sayılı Resmî Gazete).

Anayasa Mahkemesi'nin Esas No: 1998/3, Karar No: 1998/28 sayılı ve 23.06.1998 tarihli kararı (13.03.1999 tarih ve 23638 sayılı Resmî Gazete).

Yargıtay 2. HD, Esas No: 2020/6056, Karar No: 2021/222 sayılı ve 14.01.2021 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, 2561/4891 sayılı ve 19.04.1951 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, 7156/1754 sayılı ve 01.04.1949 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, 1674/394 sayılı ve 10.02.1941 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, 631/1056 sayılı ve 03.03.1964 tarihli kararı.

Yargıtay HGK, 607/197 sayılı ve 11.03.1964 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, Esas No: 2014/20560, Karar No: 2015/4947 sayılı ve 19.03.2015 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, Esas No: 2009/16450, Karar No: 2009/19112 sayılı ve 09.11.2009 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, Esas No: 2009/2047, Karar No: 2010/3693 sayılı ve 01.03.2010 tarihli kararı.

Yargıtay HGK, Esas No: 2014/32, Karar No: 2015/1655 sayılı ve 17.06.2015 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, Esas No: 2010/9743, Karar No: 2011/12657 sayılı ve 19.07.2011 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, Esas No: 2016/9489, Karar No: 2016/9399 sayılı ve 09.05.2016 tarihli kararı.

Yargıtay 2. HD, 2005/5442 karar sayılı ve 05.04.2005 tarihli kararı.

Elektronik Kaynaklar

www.lexpera.com.tr

https://karararama.yargitay.gov.tr